

[1554] In minimalisearder yn ‘e Burmania-sprekwurden

Bouke Slofstra

Abstract. *In Early Modern Frisian, the word combination næt ien (literally: ‘not one’, ‘not a’) had a rather specific meaning. When someone said (s)he “understood næt ien bijt (‘not a bit’) of yesterday’s sermon”, (s)he meant to convey in a rhetorical way that the whole sermon was incomprehensible to him (or her). Expressions like (not) a bit are known as minimisers in the linguistic literature. In present-day Westerlauwers Frisian, the identical word combination net in (‘not a’) normally has a different meaning. As a result, today’s readers are prone to misinterpret these Early Modern minimiser expressions. Likewise, the same readers would easily overlook the very similar word combination næt en (‘not a’) in Early Modern Frisian, where the determiner ien is spelled as en. This looks like a completely innocuous spelling variant in Early Modern Frisian, since orthography was anything but standardised in that period. But in reality, this apparently meaningless spelling variant had a pragmatic function. The spelling en was exclusively used in rhetorical contexts, primarily in combination with minimisers, but also in as-similes (‘as tall as a (en) giant’) and with such in predicates like: (he is) such a (en) (fool). In this article, a rhetorical expression listed in the 1641 Burmania Proverbs is used as a case in point. (The Burmania Proverbs constitute an anonymous collection of Frisian proverbs and expressions, in the vein of Erasmus’ Adagia.) The linguistic discoveries discussed in this article lead the way to an improved interpretation, which is absent in a recent authoritative, scholarly commentary on these Proverbs.*

1. Ynlieding

De *Burmania-sprekwurden* fan 1641 binne in samling fan mear as tûzen sprekwurden, siswizen, riedsels, waarspreuken en oare fêste ferbiningen, yn ‘e tradysje fan Erasmus syn *Adagia*. Frits van der Kuip hat dy Burmania-‘sprekwurden’ yn syn dissertaasje útjûn, besprutsen en ferklearre (Van der Kuip 2003). Dat ferklearjen is gauris in drege put omdat de *adagia*¹ yn it

---

1. Ik brûk yn dit artikel it Erasmiaanske wurd *adagia* yn pleats fan it tradisjonele, mar net adekwate *sprekwurd* as sammelnamme foar it heterogene gehiel fan de saneamde Burmania-sprekwurden (ferlykje Van der Kuip 2003: 61-71).

Us Wurk 70 (2021), s. 118-132; <https://doi.org/10.21827/5fb7c93e374ca>

santjinde-iuwske dokumint sels net útlein wurde en yn de Midfryske skriuwerij faak net yn ‘tapaste’ foarm werom te finen binne.

Yn dit artikel komme twa Burmania-‘sprekwurden’ oan ‘e oarder, te witten de nûmers 410f en 426, hjir sitearre as (1a-b). Se wurde besprutsen yn Van der Kuip (2003: 348). Dêr komt men te witten dat Simon Abbes Gabbema om 1675 fêststeld hie dat beide siswizen synonym binne. Der is gjin reden om dat te betwifeljen.

(1)

(a) *Hy mey næt en sedde kat sjæn* (Burmania-sprekwurden nr 410f).

(b) *Hy mey næt ien ijten kat sjæn* (Burmania-sprekwurden nr 426).

Der binne twa ynterpretaasjes fan dit adagium (yn syn beide foarmfarianten). Van der Kuip (ibidem) jout in “mooglike ferklearring”: hy wol ha dat it mei loaiens te krijen hat. In sêde kat hat ommers mear nocht oan sliepen as oan mûzjen. De oare ferklearring komt net út in wittenskiplike boarne mar út in literêre tradysje. Waling Dykstra (1895-6, diel II, side 356) hat dit adagium yn in listke fan sprekwurden en siswizen opnommen. Dêr betsjut it sokssawat as ‘hy gunt in oar neat’ (sjoch paragraaf 8).

Yn dit artikel sil oantoand wurde dat it santjinde-iuwske adagium altyd de betsjutting hân hat dy’t Waling Dykstra neamde, en gjin oarenien.

De kearn fan it bewiis is de wurdkombinaasje *næt ien* yn it Midfrysk. Dat hat in wêzentlik oare betsjutting as it Nijfryske en sprektaalige *net in* (yn bygelyks: *ik ha net in fyts kocht*).

2. De ûndersyksmetoade

Yn Van der Kuip 2003 (“De Burmania-sprekwurden”) wurdt de metoade fan ûndersykjen al yn de ûndertitel ferklearre: “Santjinde-ieuske Fryske sprekwurden ferklearre en yn har tiid besjoen”.² Dat lêste is in goed útgongspunt, want lettere ynterpretaasjes kinne fansels ôfwike fan de oarspronklike.

De oarspronklike boarne (de iermoderne Burmania-sprekwurden) is in list fan adagia, sûnder útlis. Lettere boarnen hawwe in part fan dy adagia oernommen en fan in skriftlike ynterpretaasje foarsjoen. Dat jildt benammen foar de njoggentjinde-iuwers Joast Halbertsma (1872) en Waling Dykstra (1895-6). Mar harren ynterpretaasje hoeft net perfoarst de oarspronklike te wêzen. Van der Kuip (o.c., 101) jout in foarbyld dêr’t Waling Dykstra (1895-6, II, 292) in Burmania-‘sprekwurd’ net hielendal begrypt. *De bline*

---

2. Dat wurdt dêre útwurke yn de paragraaf “7.2. ûndersyksmetoade”, op siden 107-9.

rekket de lirts wol (nr 132) giet ommers oer in *ljurk (lirts)*, en net oer in *luts* ('lus, strûp'), al makket dat yn dat gefal foar de ynterpretaasje net folle út ('sels immen dy't ûnbedreaun is docht wolris wat goed'). It is dêrnjonken net útsletten dat guon fan de Burmania-sprekwurden yn in ûnûnderbrutsen tradysje yn 'e folksmûle bewarre bleaun binne. Mar ek yn dat gefal kin hjir en dêr de betsjutting fan in adagium feroare wêze.³

It is yn 'e ynljeding al sein dat dit artikel him op it adagium fan de beide Burmania-sprekwurden 410f en 426 rjochtet en dat Waling Dykstra (1895-6, II 356) datselde adagium yn in annotearre listke mei sprekwurden en siswizen opnommen hat. Blykber wie it adagium doe noch (of wer) yn libben gebrûk, ynklusyf de ynterpretaasje dy't troch Waling-om optekene is. Dat liket hjoed de dei hieltyd noch it gefal te wêzen (sjoch it WFT sv *kat* en *sêd*). Dy krektneamde ynterpretaasje is net allinnich de tradisjoneel oerlevere betsjutting fan dat iermoderne adagium, mar ek de oarspronklike.

It bewiis foar dy stelling hat lykwols neat mei Waling Dykstra te krijen. De ynterpretaasje fan in lettere, njoggentjinde-iuwske boarne kin ommers net as bewiis foar de oarspronklike betsjutting fan in iermoderne taalutering brûkt wurde, sa't Van der Kuip ús mei rjocht te witten docht.

Myn bewiis is dêrom op in analyze fan de Midfryske boarne sels basearre, te witten in taalkundige analyze.

3. In filologyske ferkenning foarôf

Lit ús, om te begjinnen, it adagium op in filologyske wize besjen. Beide faarianten hawwe de foarm: *hy mei net in (...) kat sjen*. It tiidwurdlike predikaat fan de sin is dus: *eat (net) sjen meie*. *Eat net sjen meie* is net folle oars as *eat net lije meie* (WFT, sv *meie* ii, 2). Yn it oerlevere Midfrysk is (2a) in oar foarbyld fan *net sjen meie*. Yn (2a-b) is it *net lije meie* en yn (2c-e) *wol lije meie*. (De koades efter de sitaten binne siglen dy't brûkt wurde yn de Taaldatabank.)

(2)

- (a) *Jk naam de Trou-Penning/ Op mijn berie./ Jk mogt net zien / Dat ien oor hem hie.* (P.1777.U)
- (b) *Hy meyt næt lye dat de sinne ijnt wetter schijnt.* (Burmania nr 435)

---

3. In goed foarbyld fan in wurd dat yn 'e rin fan de tiid 'by fersin' in oare betsjutting kriegen hat is it Joadsk-Nederlânske *jatmoos*, oarspronklik: 'hânjild' (fan: *jat*, 'hân' en *moos*, 'jild'), letter: 'dief' (troch assosjaasje mei *jatten* en de persoansnamme *Mozes*).

- (c) *En di faam, om kort te gæn, rekke by in oor te stæn, der har æk wol lije mocht.* (1740dl)
- (d) *Sis reijs: Govirt, 'k meij 't wol lijë, 'k wol dij nimme toa mijn Man.* (1766c)
- (e) *Ik wist wol / daste æk wol ris ien fiks kjel ('keardel') lije mogste.* (1779a)

De beide farianten fan it adagium binne frijwol identyk. It iennichste ferskil is it eigenskipswurd dat by de kat heart.

Dat *sed* de gewoane betsjutting fan 'sêd' of 'takocht' hat, liket wol wis te wêzen. Burmania-sprekwurd 28 seit: *Al sperjende momme wol sed ijte* ('al sparjend kin men jin wol sêd ite').

Van der Kuip (2003) wol ha dat *sêd* en *iten* yn (1b) synonym binne. It mulwurd *iten* (hjir sûnder sjwa-útgong) moat dan de betsjutting ha fan *sêd iten*. Dat soe dan lykwols in slim te ferklearjen hapaks yn it oerlevere Midfrysk wêze. In adjektivysk brûkt folslein mulwurd hat ommers gjin aktive betsjutting yn de syntaksis fan it Frysk. As it wurd *sêd* yn dy bedoelde betsjutting bestien hat, moat der in leksikale motivaasje west ha. It wurd *iten* soe bygelyks min of mear analooch oan it wurd *dronken* foarme wêze kinne. Mar der is nearne in parallelplak te finen. It liket wierskynliker dat *ijten* in fuortsettend mulwurd is, sa't Sassen (1954) útstelt. Sa'n fuortsettend mulwurd op *-en* komt faker foar yn 'e Burmania-sprekwurden, bygelyks yn nûmer 895 (*Sliepende honnen heertme næ weytsen te meytsen*), dêr't *weytsen* ('weitsjend, wekker') sa'n fuortsettend mulwurd is.⁴ Dy foarm op *-en* is te ferlykjen mei de Nijfryske eigenskipswurden *razen*, *libben*, *hoeden* en *mijen*, dy't oarspronklik fuortsettende mulwurden west ha.

Der is noch wat oars mei it wurd *ijten* oan 'e hân. It mist de bûgings-sjwa dy't yn âlder Frysk wol gewoan wie (ferlykje: *in goudene medalje*). Nei alle gedachten is dy bûgingsfoarm mei nul-útgong in oerbliuwsel út it bûgingsstelsel fan it Aldfrysk, ferlykber mei (*in hurd man op*) *in weak tsiis*, dat ek yn de Burmania-sprekwurden (nr. 977) foarkomt (sjoch J. Hoekstra 2000: 112-8).

Yn de beide farianten fan (1) komt de wurdkombinaasje *net in* foar, yn in Midfryske foarm fansels. Yn de iene fariant (1b) is dy foarm *næt ien*, en yn

---

4. By Gysbert Japicx fine wy de mulwurden (i) *guwsjen* en (ii) *schoaschjen*: (i) (*dijn segs bernkes*) *rinne guwsjen omme stuwcke* en (ii) *Tiete siet allinne, oan dy griene wey, schoaschjen ijn dy sinne, op in simmer dey*. By Gysbert en de Burmania-sprekwurden binne fuortsettende mulwurden op *-end* wol gewoaner as dy op *-en*, benammen yn prenominaal gebrûk (resp. *ien rinnend wiet* en *ien rinnend hynder*).

de oare fariant (1a) is dat *næt en*. Oer dy beide foarmen komme wy hjirûnder te praat (paragrafen 6 en 7).

4. In ferliking mei oare adagia yn de Burmania-samling

Foar in goede analyze fan it besprutsen adagium is it saak om nei de samling as gehiel te sjen. De Burmania-sprekwurden binne gjin samling fan sprekwurden yn de moderne sin fan it wurd, lykas hjirboppe sein. It besprutsen adagium giet oer in *hy*-persoan, lykas in soad oare Burmania-‘sprekwurden’. It is dus gjin algemiene wierheid mei in moraal, mar wol in idiomatyske “útdrukking”, yn de terminology fan Van der Kuip (2003: 64-6).

In bulte fan dy útdrukkingen (mei of sûnder *hy*-persoan) fertelle op in treffende en grappige wize wat oer in eigenskip fan immen of in sitewaasje dêr’t immen him yn befynt.

(3)

- (a) *Hy sprekt* (‘raast, boldert’) *balcken om twa*. (Burmania nr 456)
- (b) *Hy hercket mey noos en muwle* (‘mei sân pear earen’) *to*. (Burmania nr 371)
- (c) *Hy is soo faey as de luws oppe kaam*. (Burmania nr. 459)

Oare adagia fertelle dat immen in beskate eigenskip hielendal *net* hat. Dat kin bygelyks mei irony útdrukt wurde: *Hy is soo wolkomme as de eerste dey ijne veste* (nr 410d), of: *Hy is soo beleefd as korre* (dat wol sizze: ‘as in hiemhûn’, nr 410g). Mar der binne ek adagia dy’t streekrjocht mei in ûntkenning sizze dat in persoan eat net hat, net is of net kin. Dat is it gefal by de idiomatyske útdrukkingen fan (4a-f).

(4)

- (a) *Hy hat bern noch boet* (nr 394).
- (b) *Hy meyt næt lye dat de sinne ijnt wetter schijnt* (nr 435) [= (2b)].
- (c) *Dir schoe næt ien luws op hefte* (‘hechtsje’) / *al wierse op ijs-sporen besleyn* (nr 223).
- (d) *Hy het næt ien lows* (‘lûs’) *ijne mersse* (nr 387).
- (e) *Jck hab mijn dagen him næt ien strie ijne wey leyd* (nr 571).
- (f) *T’schijlt næt ien hier* (nr. 1035).

Yn boppeneamde sinnen komt in minimalisearder foar, in ferskynsel dat yn ‘e taalkunde frijwat omtinken krige hat.⁵ Dat sil yn ‘e folgjende paragraaf útlein wurde (paragraaf 5).

---

5. Oer minimalisearders yn de kontekst fan oare negatyf-polêre útdrukkingen, sjoch ek Hoeksema 2013, Giannakidou 1997, Zwarts 1981.

Yn de foarbylden (4c-f) komt ek hieltyd de wurdkombinaasje *naet ien* foar. Dat sil yn paragraaf 6 oan 'e oarder komme.

5. *Utdrukkingen mei minimalisearders*

In minimalisearder is in idiomatysk taalbousel dat in sprekwaardlike minimale hoemannichte oantsjut, lykas yn it Nijfrysk (*in*) *byt* yn: *ik ha gjin byt fan dy preek begrepen*.⁶ Yn sa'n sin seit in persoan op in retoaryske wize dat er net iens de minimale trime fan 'begripen' (nammentlik: *in byt*) berikt hat, dat wol sizze: hy hat hielendal neat fan de preek begrepen.

Minimalisearders foarmje in subkategory fan de negatyf-polêre útdrukkingen. Dat hâldt ûnder oaren yn dat se net yn gewoane positive haadsinnen foarkomme kinne (**ik ha der in byt fan begrepen*). Yn 'e praktyk komme minimalisearders yn it Nijfrysk allinnich yn negative konteksten foar (*ik ha der gjin byt fan begrepen; sûnder dat ik dêr in byt fan begrepen ha*).⁷ De idiomatyske ferbining *gjin byt* yn it Nijfrysk is sadwaande in kombinaasje fan de minimalisearder (*in*) *byt* en de negaasje. (Mar sjoch de útlis oer de Midfryske negaasje yn paragraaf 6.)

Yn de boppeneamde útdrukking is de minimalisearder in haadnamme-groep: (*in*) *byt*.⁸ In minimalisearder kin lykwols ek in bywurd wêze (bygelyks: *út noch yn*, yn: *út noch yn net*) of in sin-predikaat (bygelyks: *in himd om it gat hawwe*, yn: *hy hat gjin himd om it gat*), sjoch Hoeksema (2009: 23). As immen *gjin himd om it gat hat*, dan hat er neat. Dan is er sa earm as in lûs. *In himd om it gat hawwe* is it sprekwaardlike minimum fan besit. *Gjin himd om it gat hawwe* is in idiomatyske útdrukking. It wurdt as gehiel út 'e holle leard en it is dêrom ûndielber (fl. Goldberg 2006: 3-18). Jo kinne net sizze: **wat er net om it gat hat is in himd* (of: **wat er om it gat hat is gjin himd*).

It haadtiidwurd yn sa'n útdrukking mei in (sin-predikaat-type) minimalisearder lit yn it generaal net folle aksje of beweging sjen: it giet om

---

6. De minimalisearder sels is *in sprút*, net *gjin sprút*. Sjoch bygelyks: Hoeksema (2002:2; 2013, sv *barst, biet* etc.) en Giannakidou 2011.

7. Ferskillende talen hawwe in ferskillende distribúsje fan sokke minimalisearder-útdrukkingen. Yn it Ingelsk kin men sizze: *When did you ever give a damn about me?* (yn in retoaryske fraachsinn), sjoch Giannakidou 1997: 85 en 2001 (par. 5) oer minimalisearders yn it Ingelsk. Ik gean der fan út dat yn it Midfrysk allinnich konteksten fan it type *ik ha der gjin byt fan begrepen* foarkamen, sa't letter (paragraaf 6) oan 'e oarder komme sil.

8. De Jong (2019) giet oer in aparte subgroep fan de haadnamme-minimalisearders yn it Frysk, nammentlik taboe-minimalisearders.

tiidwurden lykas *kinnne, meie, sjen, hawwe* ensafuorthinne (fl. Postma 2001: 293); yn it hjir besprutsen adagium is it om it tiidwurd *meie* te dwaan.

It hjir besprutsen adagium is dan ek sa'n idiomatyske útdrukking mei in minimalisearder fan it predikaat-type as kearn: *in sêde kat sjen meie* is blykber in sprekwaardlik minimum. En omdat *eat net sjen meie* yn it Midfrysk (lykas no) synonym is mei *eat net lije kinne*, giet it blykber om it sprekwaardlike minimum fan ferdraachsumens of golhertigens.

It meast twingende bewiis foar dy ûnderstelling is it feit dat de negaasje yn it adagium de foarm fan de wurdrige *næt ien* hat. Dy wurdrige is in skaaimerke fan dat soarte fan idiomatyske útdrukkingen yn it Midfrysk, sa't yn de sinnen (4c-f) al te sjen wie (*hy het næt ien lows ijne mersse*). Dy negaasje komt yn 'e folgjende paragraaf oan de oarder.

6. Midfrysk næt ien

It Midfryske *næt ien* waard inkeld en allinnich yn kombinaasje mei minimalisearders ferbûn (bygelyks: *næt ien bijt*). It waard noait foar gewoane negaasje brûkt (lykas bygelyks Nijfrysk: *ik ha net in fyts kocht*). Dat docht bliken út de boarnen yn de Taaldatabank (TDB) fan de Fryske Akademy. De folgjende foarbylden litte dat sjen (5a-h).

(5)

- (a) *Dock* ('sok') *sizzen achtje ick naet in hier*. (Gysbert Japicx, 1666)⁹
- (b) *Ick ken naet ien bijt fenne Precaessy* ('preek') *haere*. (WGB, 1701c10)
- (c) *Hy rekkene dat nett en bijt*. (Rinse Wobbes, 1740-dl)
- (d) *Min agtet uwz naett en byt*. (Althuysen, 1755-r)
- (e) *It Rymke wier my naet ien hyer | Dy moarns nog fin forgetten* ('ik wie noch neat fergetten fan it rymke'). (Althuysen, 1755ri11)
- (f) *Hy het næt ien lows* ('lûs') *ijne mersse* (Burmania nr 387) [= (4d)].
- (g) *Jck hab mijn dagen him næt ien strie ijne wey leyd* (Burmania nr 571) [= (4e)].
- (h) *T'schijlt næt ien hier* (Burmania nr 1035) [= (4f)].

---

9. Dizze sin stiet in pear fersen ûnder de frijwol synonyme sin: *Dijn kleyen ick nin fijter acht* (mei de negaasje *nin* yn pleats fan *naet ien*). Wy sille hjirûnder sjen dat *nin* yn kombinaasje mei in minimalisearder yn de 17-de iuw útsûnderlik wie, mar yn de 18-de iuw hieltyd gewoaner waard.

Deselde sitewaasje bestie ek yn it Middelnederlânsk en it iere Nijnederlânsk (*niet een* mei minimalisearder). Dy feiten binne beskreaun yn Stoett (1909: 170) en Hoeksema (2002: 114f).¹⁰ Yn (6a-c) wurde in stikmannich foarbylden sitearre.

Sin (6c) lit noch wat oars sjen. It iermoderne *niet-een-N* koe yn it iermoderne Nederlânsk yn isolaasje brûkt wurde.¹¹ Dat betsjut dat dy útdrukking as ien sindiel foarkomme koe (yn alle gefallen as antwurd op in fraach).

(6)

- (a) *Ay lieve, ick acht die leurery niet een boon.* (P.C. Hooft, *Warenar*, 1617)
- (b) *Van dat ghy soeckt, sprack hy, vindy niet een twint.* (Roemer Visscher, *Brabbelingen* 13 (edysje 1614).
- (c) *Wat baat de Ryckdom dan alsmense niet besteet / Tot ons of 's naastens nut? ach armen niet en beet!* (Bredero, Moortje, 1615)

Ik nim oan dat it Midfryske *næt ien* dyselde syntaktyske eigenskip hie as it iermoderne Nederlânske *niet-een*, mar it frijwat beheinde boarnemateriaal fan de TDB smyt spitigernôch gjin ûndûbelsinnige bewizen op.

It feit dat it Midfryske *næt ien* eksklusyf foar retoaryske negaasje mei in minimalisearder brûkt waard, betsjut oars net dat sokke retoaryske negaasje eksklusyf mei *næt ien* útdrukt waard. Nei 1700 wurdt ek de 'gewoane' NP-ûntkenner *nin* hieltyd mear foar dat retoaryske doel brûkt (7a-b).

(7)

- (a) *It kin my nin byt ferscheele.* (1766-d)
- (b) *Ick haf mey dyn Zelschip nen byt te dwaan.* (Van der Ploeg, 1778-b)

De wurdkombinaasje *næt ien* wie boppedat net brûkber yn kombinaasje mei net-telbere minimalisearders (oannommen dat dy yn it Midfrysk bestiene). *Næt ien* koe ommers allinnich op dy plakken brûkt wurde dêr't it ûnbeskate lidwurd *ien* ('in') ek mooglik is. It koe dus net foar meartalsfoarmen en stofnammen stean. Yn sokke gefallen moast *nin* brûkt wurde (*nin minsken*, *nin wetter*, ensfh.), ferlykje Hoeksema 2002.

---

10. Van der Horst 2008 skriuwt spitigernôch neat oer negative omnamwurden.

11. Yn 5c fine wy de wurdkombinaasje *niet-en*, mar wy sille hjirûnder sjen dat dat in fariant is fan *niet-een*.

Ofsjoen fan dy twa net-wêzentlike beheiningen yn distribúsje bliuwt it feit stean dat de wurdkombinaasje *næt ien* yn it Midfrysk foarkaam. Dêroer kinne de folgjende dingen sein wurde:

- i. De wurdkombinaasje *næt ien* is in útsûndering op de algemiene Westgermaanske regel dat haadnammegroepen mei in apart negatyf pronommen (*nin, gjin, geen, kein, no*) ûntkend wurde.
- ii. Dy wurdkombinaasje wurdt allinnich brûkt by retoaryske ûntkenningen (mei in minimalisearder).
- iii. Nei alle gedachten koe dy wurdkombinaasje as in sindiel foarkomme (bygelyks as antwurd op in fraach).

Dyselde eigenskippen binne ek te merkbiten by ferlykbere wurdkombinaasjes yn moderne talen. Yn it Ingelsk is *not a WORD* (of: *not one WORD*) in útdrukking mei in minimalisearder, lykas yn it Nederlânsk *niet een FRACTIE* (Hoeksema 2002, 115ff). Beide útdrukkingen kinne as sindielen foarkomme, bygelyks yn isolaasje, as antwurd op in fraach (*Not a WORD!*) of as fokus-ilemint oan it begjin fan de sin (*Not a WORD did she say*).

It leit yn 'e reden dat boppeneamde (Ingelske en Nederlânske) taalfeiten op likernôch deselde wize ferklearre wurde kinne as it Midfryske *næt ien*. Dy ferklearring sil yn dit artikel net jûn wurde. Dat soe it bestek fan dit artikel fierwei te bûten gean.¹²

It liket wol oannimlik te wêzen dat it lidwurd (*in*) of it telwurd (*ien*) in rol spylje yn de 'minimalisearjende' retoryk fan sokke útdrukkingen.¹³ As immen "net in lûs yn 'e marse hat", dan hat er noch net iens it minimale oantal fan ien eksimplaar fan sokke lytse bistkes. Dy yndruk wurdt fersterke troch de parallel mei Nederlânske taboe-minimalisearders. Yn it Nederlânsk kin it ferâldere telwurd *ene* mei in taboe-minimalisearder ferbûn wurde (*geen ene moer!*), ferlykje Postma 2001. It is sels sa dat leksikaal net-telbere wurden by 'medysk' taboe-gebrûk as telber foarsteld wurde, en dat dy foarstelling fersterke wurde kin mei dat selde *ene* (*geen ene tyfus*).¹⁴ Foar sokke útdrukkingen as *geen ene moer* jildt alwer dat se as apart sindiel brûkt wurde

---

12. Tubau (2016) besiket de boppeneamde ferskynsels i-iii yn in generatyf ramt te ferklearjen.

13. Tubau (2016) jout in syntaktyske ferklearring dêr't in 'numeral phrase' yn foarkomt. Dat hâldt ûnder oaren yn dat de 'tellende' ileminten (*in, ien*) as wêzentlike ûnderdielen fan de útdrukking mei de minimalisearder besjoen wurde.

14. Yn it Nijfrysk komt soks net foar: *net in sprút (feroare)* is grammatikaal, mar *?net in pest* liket net foar te kommen.

kinne, bygelyks yn isolaasje, as antwurd op in fraach. (*Wat heb je ervan begrepen? Geen ene moer!*)

In oar argumint foar de ‘tellende’ retoryk is it feit dat idiomatyske útdrukkingen mei minimalisearders fan it sin-predikaat-type (bygelyks: *gjin himd om it gat hawwe*) altyd in telbere haadnammegroep yn ha. As it tige stil is, dan heart men “gjin *blêd* risseljen”. Net-telbere wurden (lykas: *gjin gerissel*) passe, sa’t liket, net yn sokke útdrukkingen.

It mei dúdlik wêze dat Midfrysk *næt ien* in folslein oar ferskynsel is as Nijfrysk *net in* (yn: *ik ha net in fyts kocht*). De Midfryske wurdrige is altyd in skaaimerke fan útdrukkingen mei minimalisearders, oars as de Nijfryske. It telwurd *ien* spilet yn it Midfrysk altyd in rol yn ‘e ‘minimalisearjende’ retoryk (‘noch net iens ien inkelde’), oars as yn it Nijfrysk. Midfrysk *næt ien* slút oan by in iermodern, Nederlânsk taalgebrûk, mar Nijfrysk *net-in* is resinter en past yn it byld fan de Nederdútske dialekten dy’t yn Nederlân en Noard-Dútslân praat wurde.¹⁵ De Midfryske wurdrige is altyd in syntaktyse ienheid (in sindiel), mar by de Nijfryske wurdrige is dat net hielendal dúdlik.¹⁶

Yn de kontekst fan dit artikel is it fan wêzentlik belang dat Midfrysk *næt ien* by minimalisearders heart.

7. Midfrysk *næt en*

De Midfryske wurdkombinaasje *næt en* (yn pleats fan *næt ien*) ha wy oant no ta op trije ferskillende plakken sjoen, sjoch (8a-c).

---

15. Ferlykje SAND (b.g. sin 145) en Zimmermann 2011.

16. It Nijfryske (en sprektalige) *net in* (yn: *Ik ha net in fyts kocht*) is in paradoksaal ferskynsel. Fan de iene kant wurdt it yn de klassike Fryske grammatika’s Sytstra & Hof (1925) en Popkema (2006) oer de holle sjoen. Fan de oare kant hat it yn de ynternasjonale belangstelling stien, sjoch Bernini & Ramat (1992: 95, 108), sitearre yn Haspelmath (1997: 209). Der binne ferskate grammatikale ferklearringen mooglik foar de Nijfryske wurdrige. Yn *ik ha net in fyts kocht* soe de ûntkenner *net* him op de VP [*in fyts keapje*] rjochtsje kinne yn pleats fan op de haadnammegroep [*in fyts*], ferlykje ANS (e-ANS, *niet een* vs *geen*). Dy analyze kin lykwols net wurkje foar beklamme *net-in* yn it komplemint fan preposysjes (*op net in skoalplein wurdt noch Frysk praat*). Dêr soe de analyze fan Bernini & Ramat (‘absorption’) better passe. Yn dat lêste gefal is *net-in* ien sindiel, yn de analyze fan ANS net. Yn dit artikel is der gjin plak foar in yngeande analyze fan Nijfrysk *net-in*, mar dêr soe miskien op in oar plak wol ferlet fan wêze. Sjoch ek Wolf 2019, Taalportaal (Attributive comparatives without article and agreement) en Tiersma (19865: 113).

(8)

- (a) *Hy mey næt en sedde kat sjaen* (Burmania-sprekwurden nr 410f) [= (1a, 7a)].
- (b) *Hy rekkene dat nett en bijt.* (1740-dl) [= (9c)].
- (c) *Min agtet uwz naett en byt.* (Althuysen, 1755-r) [= (9d)].

Dat *næt-en* komt ek yn it iermoderne Nederlânsk foar, yn ‘e foarm *niet-en*, sjoch (9a-b).

(9)

- (a) *Wat baat de Ryckdom dan alsmense niet besteet | Tot ons of ‘s naastens nut? ach armen niet en beet!* (Bredero, *Moortje*, 1615; = [5c])
- (b) (...) *maer al u aenslaegen baten niet en haer.*

Dit iermoderne Nederlânske *niet en* is blykber in prosoadysk opstapke nei de sterk beklamme minimalisearder dy’t derop folget (Hoeksema 2013: 116). Dat sil yn it Frysk grif ek it gefal west ha.

De krekte útspraak is fansels dreech te rekonstruearjen. Nei alle gedachten hie it Midfryske lidwurd *ien* (‘in’) noch (min ofte mear) deselde útspraak as it telwurd *ien*, dat yn it Midfrysk ommers deselde stavering hie. It leit foar de hân dat de fariant *en* (op ‘e ien as oare wize) wol in reducearre útspraak hie, bygelyks [ən].

De ‘retoaryske’ funksje fan it Midfryske *næt-en* (yn kombinaasje mei in minimalisearder) hat nei alle gedachten deselde west as it Nederlânske *niet en*. Yn de Taaldatabank fan de Fryske Akademy komt dat reducearre lidwurd *en* ek sûnder *næt* yn twa justjes oare konteksten mei in retoarysk lûd foar. De earste ferlykbere kontekst is de saneamde *as-ferliking* (Van der Kuip 2016): *Hy sjocht as en twinter bolle* (nr. 410c), en: *Hy sioecht as en kat ijne forcke* (nr. 410p). De twadde ferlykbere kontekst is dy fan it retoaryske *sok*: *Tis sock-en slommerschen druyt* (nr 1068). Yn al dy gefallen wurdt in persoan op in retoaryske wize karakterisearre.

Dit *næt-en* is in fierder bewiis dat de “sêde kat” in retoarysk uterste wêze moat. Immen dy’t “net in sêde kat sjen mei”, kin neat lije. Sa’n ien is ôfgryslke ôfgeunstich.

8. Eardere ynterpretaasjes

Yn it boppesteande is mei in kombinaasje fan filologyske en taalkundige arguminten útlein wat de eigentiidske ynterpretaasje west ha moat fan de Burmania-siswize: *hy mei gjin sêde* (of: *itende*) *kat sjen*. Yn dit artikel binne

alle arguminten ûntliend oan de tekst fan de besprutsen siswizen sels en fan ferlykbere adagia út deselde samling. Ik ha net nei besteande ynterpretaasjes sjoen. Dat sil ik no pas dwaan.

Franciscus Junius koe neat mei it adagium wurde (Van der Kuip 2003: 348). Harrebomée set oer mei: ‘hij kan geen kat zien eten’. Dêr is it wurd *ijten* (yn nr 426d) miskien goed oerset, sjoch paragraaf 3. Mar it bliuwt in oersetting, dat wol sizze: gjin ynterpretaasje.

Yn ‘e njoggentjinde iuw wurdt de siswize op ‘e nij neamd. Oft dy siswize op dat stuit noch yn libben gebrûk is, wit ik net. (De Taaldatabank jout gjin postityf bewiis.) Yn it *Lexicon Frisicum* fan Halbertsma (1872) en de oantekeningen dêrfan (Halbertsma 1999) komt er ek net foar, mar wol by Waling Dykstra en lettere boarnen. Sadwaande is de útdrukking ek yn it WFT bedarre:

(10)

- (a) *Gjin kat sed sjen kinne*: inhalig zijn, een ander niets gunnen (1990). (WFT sv *sêd*)
- (b) *Net in sêd(e) kat sjen meie, gjin kat sêd sjen kinne*: gierig en afgunstig zijn (1984). (WFT sv *kat*)

Der binne dus ek yn it Nijfrysk ferskate farianten fan de siswize, sjoch (11a-c). *Net in* (yn 11b) wikselte mei *gjin* (yn 11a). Dat kin ferskate oarsaken ha. It kin om it Nijfryske sprektaalige *net-in* te dwaan wêze, mar miskien ek om in echo fan it Midfryske *net-in* (dat dan blykber streekrocht út de Burmaniasprekwurden oernommen is en net út de folksmûle). Boppedat wurdt *sêd* yn (11b) predikatyf brûkt (*gjin kat sêd sjen*), wat lykwols foar de betsjutting net folle ferskil makket.

(11)

- (a) *Hy mei net in sêdde kat sjên*. Hij kan geen verzadigde kat zien (is zo gierig en afgunstig, dat hij een mensch het noodige misgunt). (Waling Dykstra, *Uit Frieslands Volksleven*, diel II 356 (1896).)
- (b) *Hja binne frettende fûl, fen kleef, kinne gjin kat sêd sjen*. (T.E. Holtrop, *Leeuwarder Courant* 24-12-1915.)
- (c) *Guon meije net in sêd kat sjen*. (H. Tsjepkema, *Pompeblêdden* 1948; werhelle yn: *Efkes taelbuorkje* diel II, 1978: 236, nr. 33: *hy mei net in sêd kat sjen*.)

Nei myn betinken is de Midfryske ynterpretaasje dus deselde as de Nijfryske, lykas hjirboppe bliken docht. (Dyselde ynterpretaasje is te finen op side

US WURK LXX (2021), p. 130

104 yn Eric Hoekstra syn bondeltsje *Midfrysk goud* (2015): *Oergeunst. Gjirrigens. 'Hy mei net lije dat de sinne yn it wetter skynt'*).

Van der Kuip (2003) hat in oare miening, lykas hjirboppe sein. Dêr wurdt nei in parallel yn it WNT ferwiisd. Nei alle gedachten giet it om in sprek-wurd lykas: *een slapende kat vangt geen muizen* (WNT, sv *kat*, fl. WFT sv *kat* en *mûzje*). Sadwaande de “mooglike betsjutting” fan: “hy mei net oer loaiens”. Dy ynterpretaasje kin nei myn betinken net doge. De arguminten foar dy stelling binne hjirboppe neamd.

9. Konklúzje

Yn dit artikel wurdt oantoand dat de keale tekst fan Burmania-sprekwurd 410f/426 al hast foldwaande ynformaasje jout om in rekonstruksje te meitsjen fan de oarspronklike betsjutting. De krekte ynterpretaasje is nei myn betinken dy fan Waling Dykstra en net de “mooglike betsjutting” fan Van der Kuip (2003). Mar dêr giet it yn dit artikel net yn it foarste plak om. *It kin de master misse*. It is yn it ramt fan dit artikel likemin fan belang dat de útstelde ynterpretaasje al earder betocht wie. Wêr't it wol om giet is om sjen te litten dat de taalwittenskip de filology helpe kin by it finen fan de krekte ynterpretaasje fan âlde teksten.

Bottemaheerd 7
9737 NA Groningen
boukeslofstra@hotmail.com

LITERATUER

- ANS: W. Haeseryn e.a. *Algemene Nederlandse Spraakkunst* (2 dln). Groningen: Martinus Nijhoff, 1997. Digitaal (e-ANS). [<http://ans.ruhosting.nl/e-ans/index.html>]
- Bernini, G. & Ramat, P. 1992. *La frase negativa nelle lingue d'Europa*. Bologna, Il Molino.
- Breuker, Ph. H. 1989. *It wurk fan Gysbert Japix*. Dissertaasje VU (3 dln.). Ljouwert, Fryske Akademy.
- Dykstra, Waling 1895-6. *Uit Friesland's Volksleven* (3 dln.). Ljouwert, Suringar.
- Giannakidou, Anastasia 1997. *The Landscape of Polarity items*. Diss. RU Groningen.

- Giannakidou, Anastasia 2011. 'Positive polarity items and negative polarity items: variation, licensing, and compositionality'. Yn: Claudia Maienborn, Klaus von Stechow & Paul Portner (eds.), *Semantics: An International Handbook of Natural Language Meaning* (De Gruyter Mouton), 1660--1712.
- Goldberg, Adele 2006. *Constructions at Work: The Nature of Generalization in Language*. Oxford: Oxford University Press.
- Halbertsma, Joast Hiddes 1972. *Lexicon Frisicum*. Dimter, De Lange. [https://lexiconfrisicum.ivdnt.org]
- Halbertsma, Joast Hiddes 1999. *Lexicon Frisicum* A, B. Wurkútjefte, ôfskreaun en útjûn troch S. van Dellen mei help fan earst W.J. Buma en letter T.B. Hoekema. Grins, FFYRUG.
- Haspelmath, Martin 1997. *Indefinite Pronouns*. Oxford University Press.
- Hoeksema, Jack 2002. 'Minimalisearders in het standaardnederlands'. *Tabu* 32, 105-174.
- Hoeksema, Jack 2009. 'Jespersen recycled'. Yn: *Cyclical change*, red. Elly van Gelderen, 15–34. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.
- Hoeksema, Jack 2013. 'De negatief-polaire uitdrukkingen van het Nederlands'. *Tabu* 32, 15-174.
- Hoekstra, Eric 2015. *Midfrysk goud. It bêste út 'e santjinde iuw yn goed lêsbere Frysk*. Ljouwert, Elikser. (Sjoch ek: www.ensafh.nl (Burmaniasprekwurden.)
- Hoekstra, Jarich 2000. 'Ta de sterke eigenshipsûging yn it Frysk'. *Philologia Frisica anno 1999*, 110-126.
- Horst, Joop van der 2008. *Geschiedenis van de Nederlandse Syntaxis* (2 dln.) Universitaire Pers Leuven.
- Jong, Gerbrich de 2019. 'Fryske taboeminimalisearders en harren gebrûksfunksje'. *Us Wurk* 68, 13-48.
- Kuip, Frederik Johan van der 2003. *De Burmania-sprekwurden. Santjinde-iuske Fryske sprekwurden ferklearre en yn har tiid besjoen*. Diss. VU Amsterdam.
- Kuip, Frits van der 2016. 'As-ferlikingen as konstruksjes'. *Us Wurk* 65, 1-2, 40-56.
- Landsbergen, Frank, Carole Tiberius & Roderik Derrison 2014. 'Taalportaal: an Online Grammar of Dutch and Frisian'. Yn: *Proceedings of the Ninth International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC'14)*, 2206-2210. [pdf]
- Popkema, Jan 2006. *Basisgrammatica Fries*. Amsterdam, Spectrum.

- Postma, Gertjan 2001. 'Negative polarity and the syntax of taboo'. Yn: Jack Hoeksema e.o. (eds.), *Perspectives on Negation and Polarity Items* (Amsterdam, Benjamins), 283-331.
- SAND: Barbiers, S. et al (2006). *Dynamische Syntactische Atlas van de Nederlandse Dialecten* (DynaSAND). Amsterdam, Meertens Instituut. URL: <http://www.meertens.knaw.nl/sand/>.
- Sassen, A. 1954. 'De Oudfriese formule tiaende ende temende'. *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 72, 99-116.
- Stoett, F.A. 1909. *Middelnederlandsche spraakkunst. Syntaxis*. 's-Gravenhage, Nijhoff. ('Tweede geheel omgewerkte druk.')
- Sytstra, O.H. & Hof, J.J. 1925. *Nieuwe Friesche spraakkunst*. Ljouwert, Van der Velde.
- Taalportaal. (www.taalportaal.org/taalportaal.) Sjoek ek: Landsbergen (2014).
- TDB: Taaldatabank fan de Fryske Akademy. [<https://frisian.eu/frisian-corpora/frysk/>]
- Tiersma, Pieter Meijes 1985. *Frisian Reference Grammar*. Dordrecht, Foris.
- Tsjepkema, H. 1978-1997. *Efkes Taelbuorkje* (I, II). Boalsert, Koperative Utjouwerij.
- Tubau, Susagna 2016. On the syntax of English minimizers. *Natural Language & Linguistic Theory* 34, 739-760.
- WFT: *Wurdboek fan de Fryske Taal* (*Woordenboek van de Friese Taal*). [<https://gtb.ivdnt.org/>]
- WNT: *Woordenboek der Nederlandse taal*. [<https://gtb.ivdnt.org/>]
- Wolf, H. 2019: 'Ontkenningen.' Weblog, 3 july 2019. [<https://henkwolf.nl/zzz/ontkenningen/>]
- Zimmermann, Malte 2011. 'On the functional architecture of DP and the feature content of pronominal quantifiers in Low German.' *The Journal of Comparative Germanic Linguistics* 14 (3), 203-240.
- Zwarts, Frans, 1981. 'Negatief Polaire Uitdrukkingen I'. *GLOT* 4-1, 35-132.